

TÜRKİYE'DE ÇOCUĞA KARŞI AYIRIMCILIK RAPORU

Report on Discrimination Against Children in Turkey

2013

Türkiye’de Çocuğa Karşı Ayırmcılık Raporu
Report on Discrimination Against Children in Turkey

Raportör/ Rapporteur
Mehmet Onur Yılmaz

Görüşme Yapan Uzmanlar / Domain Expert
Emrah Kırımsoy, Ezgi Koman, Erkan Sert, Bişeng Özding, Mehmet Onur Yılmaz

Deşifreler / Transcriptions by
Serra Cankur, Dilek Karagöz, Deniz Kırımsoy

Tercüme / Translation by
Çağıl Öngen, Hatice Kapusuz

Redaksiyon / Edited by
Deniz Kırımsoy, Çağıl Öngen

Grafik Tasarım / Graphic Design by
Mehmet Onur Yılmaz

Yayımlayan/ Published by
Gündem Çocuk Derneği
Çocuk Hakları İzleme Raporları - 04
Büklüm Sokak, No:44/4 06680, Kavaklıdere, Ankara, Türkiye
Tel.-Fax: +90 (312) 437 76 41
E-mail: info@gundemcocuk.org
<http://gundemcocuk.org/>

Baskı / Printed by:

ISBN: 978-XXX

© Gündem Çocuk Derneği - Haziran 2014

© Agenda Child Association - January 2014

Bu Rapor Finlandiya’nın Ankara Büyükelçiliği’nin mali desteği ile basılmıştır.
This Report is published by financial support of Finnish Embassy in Ankara

Giriş

“Eğer bir ülkede yurttaşların bir kısmı klimalı villarlarda veya katlarda oturuyorsa, başka bir kısmı da mağaralarda veya kerpiç evlerde yaşıyorsa, orada sosyal adaletsizlik vardır. Eğer bazı çocuklar okula Cadillacla götürülüyorsa, aynı yaştaki başka çocuklarsa ekmeğini kazanmak için yük taşıyorsa, orada sosyal adaletsizlik vardır. Eğer bazı kadınlar, tercih yapamadıkları için bir çırpıda üç kürk satın alabiliyorsa, başka bazı kadınlarsa hayatını kazanmak için kendini satıyorsa, orası sosyal adaletsizlik vardır.”

İoanna Kuçuradi

Gündem Çocuk Derneği olarak çocukların yaşadıkları hak ihlallerini görünür kılmak için raporlar hazırlıyoruz. 2011’den bu yana hazırladığımız yıllık Türkiye’de Çocukların Yaşam Hakkı Raporuna 2013’ten itibaren iki rapor daha ekliyoruz: Çocuğa Karşı Ayırmıcılık Raporu ve Türkiye’de Çocuğun Katılım Hakkı Raporu. Her yıl yayımlayacağımız bu üç raporla birlikte çocuklar için daha iyi bir dünya hedefimize her yıl bir adım daha yaklaşacağımıza inanıyoruz.

Elinizdeki bu rapor, Türkiye’deki çocuklara yönelik ayırmıcılığı görünür kılmayı hedefliyor. Amacımız Türkiye’de çocukların ayırmıcılığa uğramamaları için devletin, yükümlülüklerini bir an evvel yerine getirmesine katkıda bulunmak. Diğer yandan sivil toplum örgütlerine ve bireylere de ayırmıcılıkla mücadelede rollerini hatırlatmak ve bir yol haritası sunmak.

Biliyoruz ki hak ihlalleri raporları, konuyu görünür kılarak, kamuoyunun dikkatini çekerek ve devlete yükümlülüklerini hatırlatarak çocuk haklarına ilişkin politikalarda kişilerin ve toplumların tutum ve davranışlarında olumlu yönde değişiklik sağlayabiliyor.

Bu amacımızın gerçekleşmesi için ulusal ve uluslararası kamuoyunun konuyu sahiplenmesi ve sesini yükseltmesinin yaşamsal önem taşıdığını biliyor ve herkesi çocuk hakları için daha fazla emek vermeye çağırıyoruz.

Çocuğa karşı ayırmıcılığı ortaya koyma iddiası ile çıkarılan yoldaki bu ilk raporumuzun hazırlanmasında

emeği geçen herkese, özellikle de yaşamlarını bizimle içtenlikle ve tüm açıklığı ile paylaşan görüşmecilerimize ve raporun ortaya çıkması için mali kaynak sağlayan Finlandiya’nın Ankara Büyükelçiliği’ne teşekkürü borç biliriz.

Yöntem

2014 yılından itibaren her yıl yayımlamayı planladığımız Türkiye’de Çocuğa Karşı Ayırmıcılık Raporunun bu ilkinde referans alacağımız ayırmıcılık kavramını çocuklar açısından ele almaya ve bunun önemini ortaya koymaya, bundan sonraki raporlar için izleme ve raporlama çerçevemizi çizmeye, daha net ifade edersek yol haritamızı belirlemeye çalıştık.

Türkiye’de diğer hak ihlallerinden (yaşam hakkı ihlali, işkence, yargısız infaz, adil yargılanmama vb.) farklı olarak ayırmıcılığın, medya taraması ile, ihlal başvuruları ile ya da sayısal olarak derlenecek vakalarla ortaya konması çok daha çeşitli güçlükler ve hatta imkansızlıklar barındırıyor. Zaten veri yoksulu olan ülkemizde ayırtırılması çok zor olan ayırmıcılık vakalarına ilişkin verilere ulaşmak neredeyse imkansız. Bunun yapılabilmesi için öncelikle ayırmıcılığın en önemli toplumsal kaynağı olan normal kabul edilirliliğinin aşılması ve toplumda anlamlı bir düzeyde ayırmıcılık karşıtı bilinç oluşması gerekiyor. Oysa Türkiye’de biz henüz ayırmıcılığın ne olduğunu, neyin ve neden ayırmıcılık olduğunu tanımlama aşamasındayız. Ayırmıcılığı, bir de doğrudan maruz kaldığı pek çok ayırmıcılık, yaşınnın gereği normal kabul edilen ve ayırmıcılığa karşı savunmasız ve kırılganlıkları yüksek olan çocuklar için yapmaya çalışmak daha da zor. Çünkü ayırmıcılık, gerçekleşme ihtimali olan bir ihlal riskinden daha çok herkesin içinde yaşadığı bir iklim gibi. Bu durum ayırmıcılığın tespitini zorlaştırdığı gibi çözümü ve karşı mücadeleyi de zorlaştırıyor. Ayırmıcılık ile ilgili gerekli kavram netliğinin var olmaması, ayırmıcılık kavramının insan hakları ile ilgisinin kurulmasındaki sorunlar, ayırmıcılığın önlenmesinde olduğu gibi yapılması gerekenlerin belirlenmesinde de sorunlara yol açıyor.

Diğer yandan vaka temelli bir ayırmıcılık raporu düzenlemeye girişip raporun öznesi olan çocuklar ile bire bir görüşerek, bugünkü yaşamları içindeki ayırmıcılık vakalarını ayırtırmalarını, tanımlamalarını beklemekten, farklı sorunlar barındırdığından uzak durmayı tercih ettik. Bunun yerine bugün 18-25 yaş arası olan yetişkinlerle, çok uzak olmayan çocuklukları üzerine konuşarak ve çocukluk dönemlerinde yaşadıkları ve ancak bugün ayırmıcılık olduğunu ayırt edebildikleri olayları, bazen kendi yaşamlarındaki kişisel sonuçlarını da görerek ve göstererek derlemeye çalıştık. Bu yaş aralığı ve görüşmecilerimizin en büyüğünün 1990 doğumlu olduğu göz önüne alındığında raporun 1995-2013 yılları arasındaki dönemle ilgili veriler barındırdığı söylenebilir.

Görüşmecilerimizin yakın dönemde geçen çocukluklarında yaptığımız derinlemesine yolculuklarda ayırmıcılığın farklı görüntüleri içinde yaşadığımız ayırmıcılık ikliminin kökenlerini, sistemsel yanlarını yakalamaya ve buradan yola çıkarak ayırmıcılığa karşı mücadelede yapılması gerekenleri ortaya koymaya çalıştık.

Mali ve insan kaynağı kısıtlarımızdan dolayı bu ilk rapor için ancak 6 görüşme yapabildik. Oysa kurgusal olarak tanımladığımız çocuğa karşı ayırmıcılık alanlarının sayısı 15. Her ayırmıcılık alanı için birden fazla görüşmeci ile derinlemesine görüşmeler yapılması, örtüşen ve ayrışan verilerin bir arada değerlendirilmesi gerektiğinin farkındayız. Aradaki bu fark bundan sonraki raporlarda tamamlanmak üzere, Türkiye’de çocuğa karşı ayırmıcılığı mümkün olan en geniş çerçevede ortaya koyma ödevi olarak karşımızda duruyor.

Ayrımcılık ve İnsan Hakları

İngilizce discrimination sözcüğünün karşılığı olarak ayrımcılık, kelime anlamı olarak bir kişi ya da gruba, diğer kişi ve gruplardan farklı ve eşitliğe aykırı muamele hali demektir. İnsan hakları çerçevesinde bir kavram olarak ele alındığında ise “insan hakları ihlali ortaya çıkaracak şekilde eşitliğe aykırı muamele hali” ayrımcılık olarak tanımlanabilir. Daha geniş bir ifadeyle ayrımcılık, “haklar ve onur bakımından eşit olarak doğduğu” kabul edilen insanlardan bazılarını; sırf o kişiyi belirleyen bir veya daha çok özelliğinden kaynaklı olarak; doğrudan, dolaylı, açıkça ya da örtülü olarak, eşitliğe aykırı bir şekilde, onun bazı haklarını kullanmasını geciktirici, engelleyici ya da ortadan kaldırıcı muamele halidir. Bu özellik(ler) kişinin varlığından gelen ve seçemediği ırkı, anadili, etnik kökeni, cinsel yönelimi olabileceği gibi, kendi seçimi olan dini inanç, felsefi düşünce vb. kimlik öğeleri de olabilir.

Ayrımcılık kavramı sıklıkla ayrımcılık kavramı ile karıştırılır ve bu iki kavram sıklıkla birbirini yerine kullanılır. Ancak bu noktada ayrımcılık kavramının bizim de ilgilendiğimiz discrimination kavramının Türkçe karşılığı olduğu, ayrımcılık kavramının ise ‘şeyler arasındaki farkı ayırt edebilme yeteneği’ olarak Türkçeleştirebilecek differentiation kavramının karşılığı olduğunun akılda tutulması gerekir. Örneğin, kadın ile erkek arasındaki farkları ortaya koymak kadınla erkeğin ayrımlarını yapmaktır. Ancak erkek çocukların okula gönderildiği bir ailede kız çocuklarının okula gönderilmemesi cinsiyetinden dolayı eşitliğe aykırı muameledir yani ayrımcılıktır.

Uluslararası insan hakları hukukunun çerçevesini çizen en temel belge olan 1947 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 1. Maddesi insanların neden eşit olduklarını ve bir fıkri olan insan haklarının gerekçesini açıklar. Madde şöyledir:

“Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır, birbirlerine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.”

Bu madde tüm insan hakları hukuku manzumesi içinde insan haklarının neliğine dair tanımlama çabası olan tek ve bu niteliği sebebiyle de en önemli maddedir. “İnsanlar haklar ve onur bakımından eşit doğarlar”. İşte bu yüzden kişilere eşitlik ilkesi çerçevesi içinde muamele edilmeli ve kişiler yaşamı süresince bu eşitliği bozucu muamelelerden korunmalı. Bu aynı zamanda, her birimize diğer herkese eşitlikçi şekilde muamele etme yükümlülüğü verir. İnsan haklarına evrensel bir talep olma gücü veren de bu eşitlik fikridir. Dolayısıyla, ayrımcılık, bu eşitlik fikrine, yani insan haklarına aykırı bir eylemdir ve temel insan hakları ihlallerindedir.

Bir insan hakları ihlali olarak ayrımcılık, tüm insanlar için geçerli yani evrensel talepler olan insan haklarının, kişinin varlığından gelen ya da kendi seçtiği ona ait bazı özellikler bahane edilerek o kişi ya da kişiler için yerine getirilmemesi durumunda ortaya çıkar.

'Çocuğa Karşı Ayırmıcılık' Kavramı

Çocuğa karşı ayırmıcılık' kavramı 'ayırmıcılık' kavramından farklı öncülleri olan bir kavram değildir. Ancak genel ayırmıcılık kavramından ayrı ele alınmasını gerektirecek önemli dört nedenden bahsedilebilir:

1. Toplumdaki Çocuk Algısının Ayırmıcı Sonuçları:

Kültürel ve tarihsel kökleriyle bir toplumda var olan çocuk algısı çocuğa karşı ayırmıcılığın en önemli kaynaklarından birisidir.

Bunun açıklaması da her birimizin genel olarak çocuklukla ve kendi çocukluğumuz ile olan ilişkimizde ve bunun toplumsal görüntüsünde yatar. Çocukluk bir insan için hayatındaki g e ç i c i bir dönemdir. Yaşanır ve geçer. 'Orta yaşlı, beyaz, zengin erkek' ideali üzerine kurulu ataerkil toplum düzeninde çocukluk bir an önce aşılması gereken ve varış noktası (başarısı!) yetişkinlik olarak görülen bir süreç, neredeyse kabakulak gibi kaçınılmaz bir hastalık olarak algılanır. Çocukluktan çıkmak ise bir nevi sınıf atlamak gibidir. Kişiler yetişkinliğe varmak üzere motive olmuş bir ortamda, bir şekilde 'atlattıkları' çocukluklarını hemen unutmaya ve bir çocukları olana kadar da bir daha düşünmemek üzere geride bırakmaya programlanmış gibidirler.

Çocukluk ile ilgili bu çarpık algı çocukların bir nevi e k s i k i n s a n kabul edilmesi sonucunu doğruyor. Çocuklara yaklaşım ve muamele de bu eksik insan kabulü ile şekilleniyor ve kaçınılmaz olarak ayırmıcılıkla sonuçlanıyor. Bu ise insan haklarının temelini oluşturan eşitlik kavramını yok sayan bir durum ve ayırmıcılık ile mücadelede en temel alanlardan birisi.

2. Çocukların Ayırmıcılığa Karşı Savunmasızlığı ve Yüksek Kırılganlıkları:

Çocuklar yasal olarak sınırlandırılmış katılım ve örgütlenme hakları sebebiyle yaşadıklarının ifade etmede önemli sorunlarla karşı karşıyalar. Oy veremeyen, örgütlenemeyen, hak arayamayan çocuklar karar alıcıları etkilemede etkisiz kalıyor. Toplumun üçte birinden fazlasını oluşturmalarına rağmen toplumsal kaynaklardan faydalanma

oranları çok düşük ve siyasetin de öznesi konumunda değiller. Hak ihlaline uğrayan bir çocuğun hakkını arayabilmesi, ihlal ile ortaya çıkan zararın tazmin edilebilmesi ve benzer ihlallerin tekrarının engellenmesi ne yazık ki yetişkinlere bağlı. Bu da çocuğa yönelik ayırmıcılığın çok yüksek bir oranda cezasızlıkla sonuçlanmasına ve ayırmıcılığın engellenmesinin de çok uzun zaman almasına sebep oluyor.

3. Çocuklara Karşı Ayırmıcılığın Zincirleme Sonuçları:

İnsan yaşamının gelişimsel olarak en özel dönemi olan çocukluk evresinde maruz kalınan bir hak ihlali, bu döneme özel gelişimsel fırsatların kullanılmasını engellediği ya da geciktirdiği için yetişkin bir bireyle karşılaştırıldığında telafisi çok daha zor hatta imkansız sonuçlar ortaya çıkabiliyor. Diğer yandan çocukluk dönemindeki bir ayırmıcılık kaçınılmaz şekilde zincirleme pek çok hak ihlalinin peşi sıra getirebiliyor.

4. Çocuklara Karşı Ayırmıcılık Alanlarının Çeşitliliği ve Derinliği:

Politik, ekonomik ve sosyal olarak yetişkinlere bağımlı bir yaşam süren çocuklar, bağımlı oldukları yetişkinlerin ya da içinde oldukları toplumsal sınıfın, kesimin ya da grubun yaşadıklarının etkilerinden de muaf değiller. Dolayısıyla yukarıda bahsi geçen ayırmıcılık kaynaklarının yanı sıra çocukların yakın çevresinden, yani ailesinden başlayarak, üyesi olduğu toplumsal sınıf, kesim ya da gruptaki yetişkinlerin durumlarından, maruz kaldıkları hak ihlali ve/veya ayırmıcılıktan misli ile etkileniyorlar. Bu da çocukları tehdit eden ayırmıcılık alanlarını hem çeşitlendiriyor hem de derinleştiriyor.

Çocuğa Karşı Ayırıcılık Alanları

Yukarıda tanımlanan gerekçeler çerçevesinde çocuğa karşı ayırıcılık alanları aşağıdaki gibi belirlenmiştir. Bu alanların bir kısmı, genel ayırıcılık alanları olup çocukların da yetişkinlerle birlikte mağduru olduğu alanları ifade ederken, bir kısmı çocukların bağılı/bağımlı oldukları yetişkinlerden dolayı dahil oldukları ayırıcılık alanlarını tarif etmektedir.

1. Irka Dayalı Ayırıcılık (Irkçılık):

Irkçılık yani bir "ırk"ın diğer bütün "ırklar"dan üstün olduğu savı, kendi başına bir insan hakları ihlalidir. Deneysel olarak da yanlışlanmış bile olsa son yıllarda tüm dünyada ve ülkemizde de artış göstermektedir.

Irk ayırıcılığı etnik, dilsel, dinsel gruplara karşı ayırıcılığa da kaynaklık etmekte, bunlar zaman zaman iç içe geçmekte ve tabir uygun düşerse birbirlerine ilham vermektedirler.

Çocuklar da ırkları çoğunluktan farklı olduğunda eşitliğe aykırı muameleye maruz kalabilmektedirler. Irkçı ayırıcılık çoğu kez etnik, dinsel ve dolayısıyla dilsel kökenli ayırıcılıkla birlikte ortaya çıkmaktadır. En yaygın örnek olarak Türkiye Romanlarının maruz kaldıkları ayırıcılık bu tip bir ayırıcılıktır.

Köken olarak çoğunluktan farklı bir ırktan olan bir grubun üyesi olan çocukluklar da yaşamlarının ilk anlarından itibaren ayırıcılık kaynaklı insan hakları ihlallerine maruz kalmaktadırlar. Ayırıcılığın zincirleme sonuçlarını en derin yaşayan gruplardan birisi de Roman çocuklarıdır. Yaşamlarının ilk yıllarından itibaren Roman olmalarından dolayı ekonomik ve sosyal olarak dışlanmalarının sonucu olarak beslenme, barınma, sağlık, eğitim haklarından yeterince yararlanamayan çocuklar bu haklarını kullanmada engellenmiş olmalarının ağır sonuçlarını yaşamlarının ileriki yıllarında yaşamaya devam etmektedirler. Örneğin, eğitim hakkından eşitlikçi bir şekilde yararlanamayan Roman çocuklar, ileriki yıllarda akademik olarak geriye düşmekte bu da yüksek öğrenim, iş bulma, ekonomik hayata katılma ve buna bağılı diğer olanaklardan mahrum kalmalarına yol açmaktadır.

Yaşamlarının ilk yıllarında yaşadıkları ayırıcılık, daha sonraları içinden çıkılmaz bir yoksunluk olarak kendini göstermekte ve bu da Roman çocukların

kendilerini tam olarak gerçekleştirmelerini neredeyse imkansız kılmaktadır. Sonuçta Romanlar ayırıcılığa uğrayan diğer toplum kesimlerinin bile ayırıcılık tavırlarına maruz kalan ve tüm toplumca dışarılanan bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunun sonucu olarak örneğin, diğer pek çok toplum kesimi için bir risk olarak bile görünmeyen çadır/baraka yangını, Roman çocuklar için sık rastlanan bir yaralanma ve ölüm sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer bir örnek olarak Meclis İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun Bursa'daki Romanlar ile ilgili bilgi istediği Bursa Valiliğinin cevabi yazısında Romanlara ilişkin kullandığı ifadeler bu ayırıcılığın idari düzeyde bile ne kadar kanıksandığını ve bizatihi ayırıcılığın sonucu olan durumların da Romanlar için bir etiket haline nasıl getirildiğini göstermektedir. Açıklamadan bir bölüm şöyle:

"Bu zamana kadar gerek yapılan çok yönlü çalışmalarda gerekse vatandaşlarca yapılan ihbarların değerlendirilmesi neticesi... Roman vatandaşların genelinin yasal gelir getirici herhangi bir sanat ve mesleklerinin olmadığı, bu sebeple gerek uyuşturucu ticareti ve gerekse kendilerine kazanç sağlayıcı olarak gördükleri hırsızlık, yankesicilik, kapkaç, gasp gibi suçları işleyerek hayatlarını sürdürdüklerinin gözlemlendiği...(Bianet, 26 Eylül 2013)

Bu ayırıcılık alanının detaylı değerlendirilmesi sonraki raporlarda yapılacaktır.

2. Etnik Kökene Dayalı Ayırıcılık:

Çocuklar etnik kökenleri sebebiyle eşitliğe aykırı ve insan hakları ihlaline yol açıcı muameleye maruz kalabilirler. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Kürtlerin ya da Ermenilerin yaşadıkları ayırıcılık, çoğunluktan farklı dinsel inanca ve/veya anadile sahip bir etnik grup olarak birden çok ayırıcılık alanının biraradlığının sonuçlarını göstermektedir. Rapor çerçevesinde yapılan 1 ve 3 no'lu görüşmeler bu ayırıcılık alanına dair örnekleri ortaya koymaktadır.

Görüşme 1'den:

Görüşmeci üniversite öğrenimi sırasında ırkçı bir saldırıya maruz kalıyor. Bu saldırı ve sonrasında gelişen olaylar ayırıcılığın günlük hayattan, eğitime, eğitimden yargıya her alan ve ortamda görüldüğünün kanıtı gibi:

"Annem ve avukatımız üniversiteye, dekanla görüşmeye gidiyor ve dekan;

"Gelmesin okula, bunlar kara cahil; çekerler vurular, benim başıma da dert açmasın" diyor."

Ardından konuyla ilgili savcılığa şikayette bulunmaya giden aile burada da ayırıcılık ile karşılaşiyor: Savcı anneme:

"Ermeniyseviz komşunuzu, okulunuzu ona göre seçip yaşayacaksınız, öyle her yerde yaşayamazsınız" dedi... Bunu söyleyen adamın kapısında "azınlık savcısı" yazıyordu ... Annem o gün çok üzölmüş, ağlamıştı, unutmuyorum. ... O anda bu gerçekten büyük bir yıkım oluyor. Çünkü insanlar farklı davranıyorlar ve buna alıştıyorsunuz ama devletin sana farklı davranıyorsa, işte o anda ayırıcılığa uğradığını çok net anlıyorsun. ... Biz devlet memuru olamıyoruz, çöpçü dahi olamıyoruz, bırakın hakimi, savcıyı... Yasada eşitiz, ama hayatta değiliz. Bunu biliyoruz ve kabul ederek yetiştiriyoruz sanki."

Görüşme 3'ten:

Şiddet konusunda bir ayırıcılık olmadığını ama şiddetin dozunu belirleyen etnik köken gibi kişisel özellikler olduğunu belirtiyor görüşmeci:

"Şiddet herkese uygulanıyordu. Ama şiddetin dozunu sizin etnik kökeniniz belirliyordu. Elektrik bize(kürtlere) özeldi."

3. Dinsel İnanca Dayalı Ayırıcılık:

Dini inanç kişisel bir olgu olsa ve aileden edinilen kaçınılmaz kimlik öğelerinden (ırk ve etnik köken gibi) birisi olmasa da sosyolojik ve kültürel arka planı ile birlikte değerlendirildiğinde çocukların içinde yetiştikleri aile ve toplumsal kesimin dinsel inancı ile anılmaları ve değerlendirilmeleri bir genellik arz etmektedir. Bu sebeple çocuklar, içinde buldukları toplumda çoğunluktan farklı bir dinsel inanca sahip bir ailede yetişmelerinden ya da toplumsal kesimin/grubun üyesi olmalarından dolayı eşitliğe aykırı muameleye maruz kalmaktadırlar.

1 no'lu görüşme bu ayırıcılık alanına ilişkin çerçeveyi ortaya koymaktadır.

Sokakta ayırıcılığa uğradığını belirtiyor ve ensesindeki haç dövmesi sebebiyle yaşadıklarını şöyle anlatıyor:

"Ensemde haç dövmesi var. Taksimde dolmuş beklerken kulağıma eğilip "ya sev, ya terk et" diyen biri olmuştu. Döndüm "sevmesem, senin gibi biriyle burada yaşamaya değer mi?" dedim..."

"Yine bir gün Taksimde, iki kulağımda aynı anda bir çığlıkla irkildim. Kulağıma sağır edecek şekilde, kulak zarım patlasa, patlardı yani. Kırklı yaşlarında iki tane baş örtülü kadını bunu yapan. Daha sonra gülererek yanımdan uzaklaştılar. Bir kere de yine Taksimde biri enseme bir şaplak attıp, geçmişti."

4. Cinsiyete Dayalı Ayırmcılık:

Çocuklar cinsiyetleri gerekçe gösterilerek eşitliğe aykırı muameleye maruz kalmaktadırlar. Cinsiyete dayalı ayırmcılık son dönemde çocuklar açısından toplumsal bilincin en geniş olduğu ayırmcılık alanı olarak değerlendirilebilir. Bu hem yaygınlığının hem de kadın hareketinin kız çocukları ile ilgili çalışmalarının bir sonucudur. Ama aynı zamanda en yaygın olan ve bu sebeple en çok mücadelenin gerektiği ayırmcılık alanıdır.

Bu ayırmcılık alanının detaylı değerlendirmesi sonraki raporlarda yapılacaktır.

5. Cinsel Yönelime Dayalı Ayırmcılık:

Çocuklar sahip oldukları cinsel yönelimler sebebiyle ayırmcı muameleye maruz kalmaktadırlar. Türkiye’de, çocukların da yetişkinler gibi farklı cinsel yönelimlerinin olduğu kültürel ve dinsel normların baskısı ile görmezden gelinen ve üzerine neredeyse hiç konuşulmayan bir konudur. Bu görmezden gelme ve beraberinde ortaya çıkan baskı, ayırmcılığın temel kaynaklarından birisidir.

2 no’lu görüşme bu ayırmcılık alanına dair bir örnek üzerinden çerçeveyi çizmektedir.

“İlkokul bir ya da ikinci sınıfa gittiğim yıllardı. O zamanlar kot ceket modaydı. Neyse bir mağazaya girdik. Ben ondan almak istediğimi söyledim. Mağazadaki tezgâhtar şey demişti: “biz onları kız çocuklarına satıyoruz, sen bunu istediğine emin misin?” Babam da şey demişti, “o da zaten kız gibi, fark etmez” demişti. Ben bunu hayatım boyunca hiç unutmadım. Rezil olmuş gibi hissettim kendimi.

“Hep bir şey olduğunda mesela çocuklukta olur ya akraba çocuğudur, kuzenler, kavga edersin. Hep suçlu konumunda kalan ben olurdum. Annem hep “o mu yaptı, o mu yaptı?” derdi. Hep ben azarlanıma konumunda kalırdım.

“... ben hep dışlandım ortaokula kadar, “senin neden kadın gibi sesin var, sen neden böylesin, şöylesin gibi”. Hep ayırmcılığa uğradım. İnsanlar benimle konuşmazlardı. Öğretmenlerimden böyle bir şey kesinlikle görmedim. Her zaman öğretmenlerim benim arkamda oldular, beni savundular.

6. Engelliliğe Dayalı Ayırmcılık:

Engellilik yetişkinler ve çocukların ortaklaştığı ayırmcılığa maruz kalma sebeplerindedir. Çocukların yetişkinlere olan ekonomik, sosyal bağımlılığı engellilikle birlikte artmakta ve mutlaklaşmaktadır. Engelli çocuğun bağımlı olduğu yetişkinin kamusal olarak desteklenmesindeki eksiklikler, engelli çocuğu doğrudan etkilemekte ve zincirleme hak ihlallerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Bu ayırmcılık alanının detaylı değerlendirilmesi sonraki raporlarda yapılacaktır.

7. Ekonomik Ayırmcılık:

Çocuklar ailelerinin ekonomik durumundan dolayı ekonomik olarak dezavantajlı duruma düşebilirler. Bu durum çocukların bazı haklarını (eğitim, sağlık, gelişim, beslenme, barınma vb.) kullanabilmelerini tehlikeye atabilir, geciktirebilir ya da ortadan kaldırabilir. Ayrıca çocukların ailelerinin ekonomik durumu, sınıfsal farklılıkları onların okul ortamında, sokakta ayırmcı muameleye maruz kalmalarına sebep olmaktadır.

Bu ayırmcılık alanının detaylı değerlendirilmesi sonraki raporlarda yapılacaktır.

8. Çocuğun birinci derece yakınlarının meslek ve/veya işleri:

Çocuğun ebeveynlerinin, ona bakmakla yükümlü olan kişilerin ya da birinci derece yakınlarının toplumun değer yargıları sebebiyle hoş karşılanmayan/ hor görülen / benimsenmeyen / itibarsız addedilen iş veya meslek sahibi olmalarından dolayı ayırmcılığa uğrayabilirler.

(1) Ebeveyni seks işçisi olan çocukların askeri okullara alınmaması, okulda, mahallede hor görülmesi ve dışlanması,

(2) Babası apartman görevlisi olan çocuğa okulda temizlik yaptırılması,

(3) Ebeveynlerinden birisi temizlik işçisi olarak çalışan çocukla mahallede dalga geçilmesi,

Yukarıda üç örneği verilen bu ayırmcılık alanının

detaylı değerlendirilmesi sonraki raporlarda yapılacaktır.

9. Çocuğun birinci derece yakınlarından birisinin cezaevinde bulunması:

Çocuğun birinci derece yakınlarından birisinin cezaevinde bulunması, çocuk için üç farklı ayrımcılık riski ortaya çıkarır.

(1) Cezaevinde olan yakınının hükümlü olduğu suçun (yüz kızartıcı suçlar; hırsızlık, adam öldürme, tecavüz vb.) çocuğun yakın çevresinde doğrudan ya da dolaylı olarak çocukla özdeşleştirilmesi, bu özdeşleştirme riskine karşı çocuğun korunmaması.

(2) Kendisine bakmakla yükümlü olan kişi ya da kişilerden birisi hapiste olan çocuğun bakım, gözetim, beslenme, eğitim, sağlık, barınma vb. ihtiyaçlarının karşılanmasının aksaması ve çocuğun cezaevinde olan yakınının eksikliği sebebiyle ortaya çıkan ekonomik, sosyal, duygusal mağduriyet riskine karşı korunmaması.

(3) Çocuğun hükümlü olan annesi ile birlikte kapalı kurumda bulunduğu süre içinde çocuğu gözetim gerekli tedbirlerin alınmaması.

Bu ayrımcılık alanının detaylı değerlendirilmesi sonraki raporlarda yapılacaktır.

10. Çocuğun gelişimsel, fiziksel farklılık(lara) ya da dezavantaj(lara) sahip olması:

Çocuğun yaşitlarına göre fark edilebilir şekilde uzun boylu, kısa boylu, kilolu, zayıf olması, gözlük kullanması, estetik farklılık veya deformasyonlarının olması, bu farklılıkların herhangi birinden kaynaklı ayrımcılık riskine karşı korunmaması çocuk için bir ayrımcılık kaynağıdır.

Bu ayrımcılık alanının detaylı değerlendirilmesi sonraki raporlarda yapılacaktır.

11. Eğitim sistemi kaynaklı ayrımcılık:

Eğitim her çocuğun hakkıdır ve devletin yükümlülüğü her çocuğun özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun eğitim almasını sağlamaktır. Bu

yükümlülük çerçevesinde çocuğun alacağı eğitimin niteliğini belirleyen kriter çocuğun başarısı değil, eşitlik olmalıdır. "Başarılı ve zeki" çocuğa daha iyi eğitim vermek üzerine kurulu olan ve çocukları, yerindeliği tartışılır bir tür başarı tanımına göre sıralamaya odaklanmış bir eğitim sistemi bir bütün halinde ayrımcılık üretmektedir. Eğitim sisteminin bu yanlış motivasyonu, sadece tartışmalı başarı / zeka kriterlerini sağlayan çocuklara bir sonraki aşamada daha iyi olanaklar sunmakta ve bu şekilde eşitsizlik devlet eliyle pekiştirilmekte ve sosyal adaletsizlik üretilmektedir. Bu eşitsizlik oldukça yüzeysel, çarpık ölçme ve değerlendirme sistemi içerisinde bir sebeple geride kalan çocuklar açısından geri dönülmez sonuçlar doğurmaktadır.

Oysa ölçülmesi gereken çocuğun başarısı değil, eğitim sisteminin her çocuğun özelliklerini ve ihtiyaçlarını gözetmedeki başarısıdır. Eğitimin odaklanması gereken başarı çocukların birbirleriyle yarışmadaki başarıları değil, her çocuğun kendi olanaklarını gerçekleştirmedeki başarısı olmalıdır. Oysa mevcut eğitim sisteminin amacı bu amacın çok uzağına düşmektedir.

Bu ayrımcılık alanının detaylı değerlendirilmesi sonraki raporlarda yapılacaktır.

12. Çocuğun anne ve/veya babası ile birlikte olamaması:

Çocuğun, ölüm, boşanma, ayrılık, bilinmeme vb. sebeplerden dolayı anne ve/veya babası ile birlikte olamaması, tipik çekirdek aileden farklı bir ailede yetişmesi çocuklar için bir ayrımcılık alanıdır.

Bu ayrımcılık alanının detaylı değerlendirilmesi sonraki raporlarda yapılacaktır.

13. Çocuğun kurum bakımı altında olması:

Çocukların çeşitli sebeplerle devlet sorumluluğunda, kurum bakımı altında olması çocuklar için bir ayrımcılık kaynağıdır.

4 no'lu görüşme bu ayrımcılık alanı ile ilgili çerçeveyi çizmektedir.

Okulda biz yuva çocukları 3 numara saçlarla okula giderdik. Yuva çocuğu olduğumuz belli olurdu.

Bunlardan uzak durun. Aileler zaten çocuklarını tembihlerlerdi, yuvalı çocuklardan uzak durun diye. Size zarar verebilirler, eşyalarınızı, yiyeceklerinizi çalabilirler gibi. Bize karşı bir önyargı vardı. Saçlarımız aynıydı, ayakkabılarımız aynıydı.

Öğretmenler bize daha sinirli davranırlardı. Öğretmenler hep şamar oğlanı olarak bizi görürlerdi. Otoritelerini bizim üzerimizden gösterirlerdi.

Zamanla, okulda yanıma oturmaya korkan arkadaşlarla yakın oluyorduk. Sonra itiraf ediyorlardı, önceden yanıma oturmaya korktuklarına. Aileler uzak tutmaya çalışırlardı.

Yetiştirme yurdu bizi dershaneye kaydettirdi. 5 kişi dershaneye gidiyorduk. Bir arkadaşımız tuvaletteki pisuarı kırdı. Hepimizi dershaneden attılar. Bana sen devam edeceksin dediler önce. Yoklamada ismim okunmadı. Senin kaydın yok dediler. Yok olmak istedim. Kabustu.

14. Çocuğun suça sürüklenerek ya da suç mağduru olarak çocuk adalet sistemine dahil olması:

Suç faktörlerinin ortaya çıkış nedenlerine bakılmaksızın, yaşam boyu etiketlenmesine neden olan çocuk adalet sistemine dahil olması, o andan itibaren çocuk için bir ayrımcılık kaynağıdır. Bu ayrımcılık mağdur ya da fail olan çocuklar için çeşitli düzeylerde ve farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır.

3 no'lu görüşme bu ayrımcılık alanına dair çerçeveyi çizmektedir.

Şiddet görmesinin açık nedeninin etnik kökeninin farklı olmasına, Kürt olmasına değil etnik kökeni ile ayrılmaz bir bütün olan anadilinin farklı olmasına yani Türkçe konuşmamasına bağlıyor görüşmeci:

“Kürt olduğum için değil Türkçe bilmediğim için şiddet gördüm. ... Ben o yaşıma kadar okula gittim. Haftada bir gün ders oluyordu ve bu bir gün benim Türkçe öğrenmeme yetmedi. Cezaevine girince “bu ülkede başka dil mi var sen nasıl türkçe konuşmazsın” diyerek çok dayak yedim.

Türkçe öğrendikten sonra şiddetin sadece bahanesinin değiştiğini, şiddetin ise şekil değiştirerek ve artarak sürdüğünü belirtiyor:

“Haftanın belli günleri dayak için fırsattı. Çocuk olduğumuz için mıntika temizliğine bizi çıkarırlardı. Mıntika temizliği demek dayak demektir. Alabildiğince uzun bir koridoru temizliyorduk. Orada şiddetin boyutu değişti. Diliniz döndüğünce kendinizi ifade etmeye başladığınızda olan oldu. Cezaevi ikinci müdürü mıntika temizliği sırasında “ne yapıyorsun?” diye sordu. Ben de “devleti temizliyorum” diye cevap verdim. O müdürün insanın alınına vurduğu farklı bir yumruk stili vardı. On dakika sonra geldi ve anlıma yumruk vurdu. Ben orada kendimden geçtim. O gün cezaevinde ilk kez elektrikle tanıştım, işkence görmeye başladım.. Ayağınızı suyun içine sokuyorlar ve elektrik veriyorlar. O güne kadar gördüğüm şiddetin şiddet olmadığını anladım. Size insan olmadığınızı söylüyorlar bu şekilde. Siz de zaten şiddet göreceğinizi anlıyorsunuz ve yapacağınızı yapmaya devam ediyorsunuz. 12 yaşında gördüğünüz şiddet sizin hayattan umudunuzu kesen bir etki yaratıyor.”

15. Çocuğun birinci derece yakınlarından birisinin engelli, hasta ve/veya bakıma muhtaç olması,

Çocuğun kardeşlerinden ve/veya ebeveynlerinden birisinin engelli olması, sürekli bir hastalığı olması ya da bakıma muhtaç olması ailenin diğer bireyleri gibi çocukları da etkilemektedir. Bu durum çocuklar için bir ayrımcılık kaynağıdır.

Bu ayrımcılık alanının detaylı değerlendirilmesi sonraki raporlarda yapılacaktır.

Çocuğa Karşı Ayırmıcılığın Önlenebilmesi İçin Yapılması Gerekenler

1. Ayırmıcılığın Önlenebilmesinde Devletin Yükümlülükleri

Çocuğa yönelik ayırmıcılığın önlenmesinde yükümlülük sahibi devletlerdir. Her devlet, kendi sınırları içinde yurttaş olan çocukları ve yurttaş olmasa da sınırları içinde bulunan, ancak başka devletin vatandaşı olan ya da herhangi kayıtlı vatandaşı olmayan çocukları ayırmıcılığa karşı koruyacak yasal koruma mekanizmasını kurmak ve bu mekanizmayı işletmekle yükümlüdür. Bu yükümlülük aşağıdaki şekilde ayrıştırılabilir.

- i) İnsan haklarına dayalı mevzuat oluşturma ve uygulama
- ii) Henüz taraf olunmayan uluslararası sözleşmelerin onaylanması, taraf olunan sözleşmelerin uygulanması
- iii) Etkin ve bağımsız ombudsmanlık sistemi
- iv) Bireysel başvuru mekanizmalarının güçlendirilmesi
- v) Ayırmıcılık yasağı için etkin yasal altyapı kurulması
- vi) İnsan hakları eğitimi

2. Ayırmıcılığın Önlenebilmesinde Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü

Çocuğa karşı ayırmıcılığın önlenmesi için devletin yükümlülüklerini hatırlatmak, bir an evvel yerine getirmesine katkıda bulunmak, diğer yandan sivil toplum örgütlerine ve bireylere de ayırmıcılıkla mücadelede rollerini hatırlatmak ve bir yol haritası sunmak sivil toplum kuruluşlarının sorumluluğudur. Bu çerçevede sivil toplum kuruluşları aşağıdaki başlıklar çerçevesinde çalışmalar yürüterek çocuklara yönelik ayırmıcılığın engellenmesine katkıda bulunabilirler.

- i) İzleme, raporlama ve savunuculuk
- ii) Ayırmıcılığa uğrayanlara destek verilmesi
- iii) İnsan hakları eğitimi

3. Ayırmıcılığa Karşı Bireylerin Sorumlulukları

Her ne kadar yasal yükümlülük sahibi devlet olsa da, devlet insanların oluşturduğu bir organizasyondan başka bir şey olmadığından insan hakları ihlallerinin önlenmesinde en kapsamlı ve uzun vadeli kazanım bireylerin insan haklarını ihlal etmeme bilinci kazanması ile mümkündür. Bir kişinin insan haklarını koruması için önce insan haklarının ne olduğunu bilmesi gerekir. Ardından insan haklarını korumayı istemesi gerekir. En son olarak da insan haklarını korumaya cesaret etmesi gereklidir. Bu koşulların her üçünün de kaynağı etik temelli bir insan hakları eğitimindedir. İnsan haklarını bilen, insan haklarını korumayı isteyen ve insan haklarını korumaya cesareti olan bireyler ancak insan haklarının etik eğitiminin, örgün eğitimin her aşamasında yer bulması ile mümkün olacaktır. Bu tür bir eğitimin ardından herkesten beklenen eylem şöyle iki madde halinde tanımlanabilir:

- i) Ayırmıcılık yapmamak
- ii) Ayırmıcılığı görmezden gelmemek

Örnek Grüşme Notları:

Ek-1: 1 No'lu Grüşme / Etnik ve dinsel ayırimcılık üzerine (Uzman: Emrah Kırımsoy)

Ek-2: 2 No'lu Grüşme / Cinsel yönelim kaynaklı ayırimcılık üzerine (Uzmanlar: Ezgi Koman, Emrah Kırımsoy)

Ek-3: 3 No'lu Grüşme / Etnik ayırimcılık ve kapalı kurumda bulunma sebebiyle ayırimcılık üzerine (Uzmanlar: Emrah Kırımsoy, Erkan Sert)

Ek-4: 4 No'lu Grüşme / Dinsel ve cinsiyete dayalı ayırimcılık üzerine (Uzmanlar: Ezgi Koman, Bişeng Özdiñç)

Ek-5: 5 No'lu Grüşme / Kurum bakımı altında olma sonucu ortaya çıkan ayırimcılık örneği (Uzmanlar: Emrah Kırımsoy, Mehmet Onur Yılmaz)

Kaynaklar

- Gündem Çocuk Derneği, Türkiye'de Çocukun Yaşama Hakkı Raporu 2011, Ankara, 2012
- Gündem Çocuk Derneği, Türkiye'de Çocukun Yaşama Hakkı Raporu 2012, Ankara, 2013
- Kuçuradi, İoanna, İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara, 2011
- Korkut, Levent, Ayrımcılık Karşıtı Hukuk, İnsan Hakları Gündemi Derneği, Ankara, 2009

Ek-1:

1 NOLU GÖRÜŞME: Etnik ve dinsel ayrımcılık üzerine

Görüşmeyi Yapan Uzman: Emrah Kırımsoy

Görüşme Tarihi:

Görüşmeci Hakkında: 21 yaşında, Ermeni, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, kadın.

YORUMLANMIŞ GÖRÜŞME NOTLARI :

Görüşme ağırlıklı olarak 2004-2010 yılları arası dönemi yani görüşmecinin çocukluk ve ilk gençlik dönemini kapsamaktadır.

Görüşmeye ilkökul dönemi ve okuldaki durumu konuşarak başlandı. Çoğunluktan farklı bir etnik kökene ve dinsel inanca sahip olmanın eğitim ortamındaki görüntüsü iki şekilde ortaya çıkabildiği görülüyor. Bunlardan birincisi doğrudan eğitimcilerin ya da yetkili pozisyondaki kişilerin (okul idarecileri vb.) söz, tutum ve davranışları ile yaptığı ayrımcılık. Görüşmecinin okul ortamı ile ilgili aktardığı şu tespitler dikkat çekicidir: (Görüşmeci ilk, orta ve lise eğitimini ermeni okullarında okumuştur.)

"İlkokul hocamız sınıfa dönerek "hepiniz eşekoğlueşeksiniz" diye bağırıyordu. Ama bilmiyorum onu çok sinirlendirdiğimiz için mi, yoksa Ermeni olduğumuz için mi. Orası bir soru işareti!"

Lisede okurken kaydını Ermeni okulundan düz liseye aldirmek istediğinde olanlar ile ilgili olarak şunları söylüyor:

"Kaydımı Bakırköy Lisesine aldirmek istedim. ... Bizim evin iki sokak yukarısındaydı. Cazip geliyordu ve yarım gündü. Öğlenci var, sabahçı var. Bizim okul tam gündü ve çok özenirdik. Ve oraya gittim görüşmeye, ama o okulun müdürü beni okula almadı. Benim iyiliğim için almadığını söyledi ve dedi ki "Burada sen harcanırsın. sen burada yapamazsın, geri git okuluna" dedi. O okulda okuyan bir ermeni arkadaşım vardı ve dışlanmıştı, gitsem muhtemelen ben de dışlanırdım."

Ermeni okulunda okumanın kendilerine korumacı bir ortam sağladığına dikkat çeken görüşmeci müfredattan kaynaklı sorunları da öğretmenlerin anlayışı ve karşılıklı sessizlikle aştıklarını anlatıyor:

"Mesela lisede, kitapta 'ermeni sorunu' diye bir konu vardı. Biz de lise 2 ya da 3'teyiz, o yüzden rahatız da. Biz dedik hocalara, "hocam napıcaz bu konuyu, bakın bizim sorunumuz varmış, işleyecek miyiz bu konuyu?" ve işlemedik o konuyu, geçtik."

Hocalarımız konuşmazlardı Ermeni tarihi hakkında, ... hassas yaklaşırlardı, özellikle tarih hocalarımız, ... ve belki özellikle öyle kişiler seçiliyordu..." Bizimle ne onun munakaşasına girildi, ne konusu açıldı. Biz de uğraşmadık hocalarımızla: "Hocam siz ne diyorsunuz?" gibi sorular sormadık, uğraşmadık onlarla. Karşılıklı sessizlik üzerine kurulu bir anlaşma vardı."

Görüşmeci üniversite öğrenimi sırasında ırkçı bir saldırıya maruz kalıyor. Bu saldırı ve sonrasında

gelişen olaylar ayırmıcılığın günlük hayattan, eğitime, eğitimden yargıya her alan ve ortamda görüldüğünün kanıtı gibi:

"Annem ve avukatımız üniversiteye, dekanla görüşmeye gidiyor ve dekan;

"Gelmesin okula, bunlar kara cahil; çekerler vurular, benim başıma da dert açmasın" diyor."

Ardından konuyla ilgili savcılığa şikayette bulunmaya giden aile burada da ayırmıcılık ile karşılaşılıyor:

"Savcıya gittik ve savcı anneme dedi ki; "Gazze'de çocuklar öldürülüyor, sizin uğraştığınıza bakın?" Bunun üzerine annem savcıya: "Bu benim çocuğum ve sen benim savcısın. Ben de Gazze'deki çocuklara üzülüyorum, ama bu da benim çocuğum. Buna üzülmemeli miyim?" dedi. ... Savcı anneme: "Ermeniyseniz komşunuzu, okulunuzu ona göre seçip yaşayacaksınız, öyle her yerde yaşayamazsınız" dedi... Bunu söyleyen adamın kapısında "azınlık savcısı" yazıyordu ... Annem o gün çok üzülmüş, ağlamıştı, unutmuyorum. ... O anda bu gerçekten büyük bir yıkım oluyor. Çünkü insanlar farklı davranıyorlar ve buna alışıyorsunuz ama devletin sana farklı davranıyorsa, işte o anda ayırmıcılığa uğradığını çok net anlıyorsun. ... Biz devlet memuru olamıyoruz, çöpçü dahi olamıyoruz, bırakın hakimi, savcıyı... Yasada eşittiz, ama hayatta değiliz. Bunu biliyoruz ve kabul ederek yetişiyoruz sanki."

İrkçi saldırıda okulun güvenlik tedbirlerinin yetersiz olmasının etkisi olduğu iddiası ile dava açması üzerine eğitim ortamının kendisi için daha çekilmez hale geldiğini belirten görüşmecisi şunları belirtiyor:

"Bir hocam, okulu mahkemeye verdim diye beni geçirmiyor. Üç dersim kaldı. Okul iki yıllıktı, 6. senem bu sene, hoca açık açık söyledi, "ben okulda olduğum müddetçe sen mezun olamazsın" diye. Bölüm başkanı kendisi, yani 'kimi kime şikayet edeceksin' durumu var. Ben okula gitmiyorum bu yüzden, belki emekli olur da o zaman giderim diyorum."

Bu tavra rağmen üniversite eğitimini tamamlamak

isteyen görüşmecisi okul idaresinin tavrının başka bir yansıması ile karşılaşmış:

"Okula gittiğimde gruplaşma oldu, daha önce olayları duyanlar, onun ben olduğumu öğrendiğinde, benimle arkadaşlık yapmayı kesti, bir kız "seninle arkadaşlık yapmaya korkuyorlar, başlarına bir iş açılacak diye" dedi. Sonrası da zor geçti benim içim, ilk bir hafta iyi geçti, ama sonrasında "günaydın" diyorum buyur demiyorlar, yanlarına oturuyorum kalkıyorlar."

Bu tip ayırmıcı tavırların çok seyrek olmadığını ve çok daha ciddi olanların bile sık sık yaşandığını aktaran görüşmecisi başka bir örneği de şöyle veriyor:

"Bir Ermeni çocuk, şehir dışında biri devlet yurdunda kalıyordu ... gece boğazına bıçak dayanıyor "git burdan" diye ve çocukta ertesi gün kalkıp, apar topar gidiyor. ... Sonuçta konu hiç uzamadı çocuk geri döndü ve okulunu bıraktı."

Farklı etnik köken ve/veya dinsel inanç sahibi ailelerin çocukları için diğer bir ayırmıcılık kaynağını da çok küçük yaşlardan itibaren yaşatlarının tavrı ve davranışları oluşturuyor. Bu tavırlar okul ya da mahalle ortamında ortaya çıkabiliyor. Ermeni görüşmecinin bu konuda aktardıkları şöyle:

"7 yaşındaydım, bir çocuk beni seviyordu. ... bana çıkma teklif etti , ... ben kabul etmeyince de bana "gavur" diye bağırdı. Anlamını biliyor muydu bilmiyorum. ... Hatta Ermeni'nin ne demek olduğunu bile belki bilmiyordu, ... ben üzül müştüm, "niye bize böyle söylüyorlar?" diye. İlkokuldayken sözlüğü açıp bakmıştık. Bir yerde, "Allah'a inanmayan" olarak geçiyordu, başka bir yerde de "hıristiyan "olarak geçiyordu. Ailem bana "gavur; Allah'a inanmayan" demek demişti. Ben buna inandım. Buna rağmen Ermeniler ve gavurluk çok bağdaşmış olarak gidiyordu, biz de bunu kabullendik, yani "allahsız olarak" kabul edilmeyi, kabullendik galiba."

Buna benzer başka bir deneyimi de 14 yaşında yaşıyor. Şöyle anlatıyor:

"14 yaşındayım, ... erkekler tarafından teklifler gelmeye başladı, tanışmak isteyenler

oldu. Biri vardı ki, belki terbiyesizce olacak biraz ama, bilinen bir şeydir, "Madem ki Ermenisin, istemeden vermelisin" derdi ve bunu sürekli söylerdi. Tekerleme gibi... Türkler için de "Madem ki Türksün, göster bi ürksün" derler, Süryaniler için de "En iyi Süryani, ölü Süryani" derler, onu da bilirim, onu da duymuşumdur. Bunu bana söyleyen çocuk, kötü niyetli değildi, arkadaşımды, ama dalga konusu olarak, benimle uğraşmak niyetiyle söylerdi. Çok fazla büyütmezdim konuyu, çünkü arkadaşımды, aynı ortamdaydık ve beni sevdiğini bilirdim. Ama şimdi düşününce 14 yaşında bir kıza söylenmeyecek bir şeymiş ve belki başka biri söylese korkacağım bir şeymiş."

Bu gibi doğrudan saldırılar dışında, girdiği ortamlarda sonradan Ermeni olduğu ortaya çıkınca, insanların tavırlarındaki olumsuz değişikliğe çok şahit olmuş görüşmeci:

"Ermeni olduğumu öğrendiklerinde bir tepki değil, ama bir geri çekilme, yaşıyordum ve bunu beni üzüyordu, çünkü beni tanımıyorlardı. Belki beni çok seveceklerdi, ama fırsat vermiyorlardı, şans vermiyorlardı. Mesela bazen dershanede oluyordu, birileriyle tanışsınız bir gruplaşma oluşur, belli bir siyasi görüşten ya da daha dinine bağlı insanlardan bir dışlanmışlık olur, şahsi olarak bir şey söylemeler, bir şey vurgulamazlar, ama farkedilir, belli ki onlarla arkadaşlık kuramayacaksınız, bir duvar koyarlar. ... Ya da "Ermeni'yim" derim, karşıdaki "olsun" der. Yani "olsun o da insan", "bizden değilsin, ama olsun" der gibi. Ya da "esah mı?" derler."

...

"Şunu farkediyorsun, bazen insanlar çok sıcak kanlı konuşmaya başlıyor, gözünün içine baka baka, sizi sevdiklerini anlıyorsunuz, ama bir yerde bir şey oluyor, mesela adının anlamını soruyor, "Türkçe değil nece?" dediklerinde, Ermenice dersin, o sırada, "Hımm Ermeni misin?" der ve hemen anlarsın. Orada bir ses tonu vardır ve belli eder, onun sizden kaçışını. Aslında o da bilir, sevmiştir aslında karşısındaki insanı, ama herhalde bir baskı var ortada; nedir bilemiyorum ama, onun da içinden gelen bir şey belki, araya hemen duvar koyar."

Ayrımcı tavırların yaygınlığını dile getirmek açısından aktarılan iki ayrı örneğe daha burada yer vermek isteriz. Birincisi nüfus dairesinde yaşanıyor:

T.C. kimlik numaralarının ilk geldiği zamanki yenilemeler sırasında nüfus dairesine nüfus kağıdı değiştirmek için gittiğimizde, görevli kadın, din hanesi için doğrudan 'İslam' seçti. Annem "Hıristiyan olmalı" diye uyarmasına rağmen kadın annemin gözünün içine baka baka "yarın gelip düzelttirirsin" dedi. Annem ertesi gün de bu 'yanlış' düzeltmek için tekrar gitmek zorunda kaldı.

Aktarılan diğer ayrımcılık vakası ise hastanede geçiyor:

"Babam kalp krizi geçirmişti, devlet hastahanesine kaldırdık, acil yoğun bakıma Acilden babamın alınıp, başka bir hastahaneye nakli çok riskliydi. ... Annem babamın doktoruyla konuştu, yukarıda yer yoktu, ama orada daha çok anjyolar oluyor ve hastalar bir günde taburcu ediyorlardı. Doktor biraz beklersek babamı yatırabileceğini söyledi. Biz de biri çıkınca geçicez diye beklemeye başladık.

Aşağıda görevli bir bayan vardı. ... Babamın kimliğine(ismine) baktı ve "burada fazla kalabalık var, sizi Okmeydanına göndericem" dedi. Okmeydanı Bakırköyden arabayla bile, yarım saat, kırk dakika mesafede, ... Annem bu arada kadına ağlıyor "bak bizi gönderme, yukarıda doktorumuz var, ayarlıyor, bak yer boşalıcakmış, ne olur bizi alma " diye . Kadın kesinlikle çok sert, böyle aşağılayan gözlerle baktı, yani sanki orada bir hasta yakını yokmuş da, bakaldan veresiye isteyen bir varmış gibi bir tavırla bize, "hayır sizi göndericem" dedi.

Ben sonra gittim, kibarca rica ettim, ama hiç bir şekilde taviz vermedi. Orada babamdan daha rahat şekilde sevki yapılabilecek kişiler vardı. Yapmadı ve bizden başka kimseyi de sevk etmedi, sadece biz gittik. Böyle bir uğraşa ve riske soktu bizi. ... İstese yapmayabilirdi ama yaptı."

Kamu hizmeti alırken yaşadıkları ayrımcılığın yanı sıra sokakta da ayrımcılığa uğradığını belirtiyor ve ensesindeki haç dövmesi sebebiyle yaşadıklarını

şöyle anlatıyor:

"Ensemde haç dövmesi var. Taksimde dolmuş beklerken kulağıma eğilip "ya sev, ya terk et" diyen biri olmuştu. Döndüm "sevmesem, senin gibi biriyle burada yaşamaya değer mi ?" dedim..."

"Yine bir gün Taksimde, iki kulağımda aynı anda bir çığlıkla irkildim. Kulağıma sağır edecek şekilde, kulak zarım patlasa, patlardı yani. Kırklı yaşlarında iki tane baş örtülü kadını bunu yapan. Daha sonra gülererek yanımdan uzaklaştılar. Bir kere de yine Taksimde biri enseme bir şaplak attıp, geçmişti."

Çoğunlukta olanlar algılamasa da, bazı genel geçer davranışların maruz kalan kişilerde ayrımcılık hissi oluşturduğunu ve ayrımcılık kaynağı olduğunu ve çocukluk anılarında çok yer ettiğini yaşayandan dinleyince anlıyoruz:

"Mesela "memleket nere?" sorusu, beni en çok rahatsız eden sorulardan biridir. Ya da dinimin sorulması. Hıristyanım. Bunu hiç bir zaman gizlemedim, çekinmedim bunu söylemekten ... ama bu soruları özellikle soran insanlar var. "Senin dinin nedir?"; "senin şeklin nedir?" yani, seni bir kaliba oturtmaya çalışan insanlar var. Ben bunun ayrımcılık olduğunu düşünüyorum."

Bu ayrımcı ortama karşı ayrımcılığa uğrayan kesimlerin tavır ve davranışları ile ilgili şunları söylüyor Ermeni görüşmeci:

"Gizli, yani konuşulmadan yapılan bir sözleşme var aile arasında. Ama hiç hatırlamıyorum, annemin ya da ablalarımın bana gelip "Türk biriyle çıkamazsın, evlenemezsin" dediğini ama bu hep bilinir. Bunu kimse konuşmaz bile, bu bir çizgidir. Bunu bütün Ermeni arkadaşlarım bilir. Bir arkadaşıma sordum, "Sizinkiler sana hiç böyle bir uyarı geçti mi?" dedim, "Yooo hayır" dedi. Ona da hiçbir zaman öyle dememişler, ama o da biliyor. Herhalde böyle büyüyoruz."

Çocukluğundan bu yana yaşadığı ayrımcılıklara karşı kendisini korumak için ne yaptığını sordüğümüzde "öyle sorunlar yaşamamak için artık arkadaş çevremi oturttum ve yeni kişileri çok dahil

etmiyorum, dolayısıyla sorun yaşamıyorum" diyor görüşmeci ve bu ayrımcı ortsamın yaşam tercihlerini etkilediğini belirtiyor.

Bu ayrımcı ortamın doğal olarak ve farkedilmeden çocukların yaşam tercihlerini nasıl etkilediğine bir diğer örneği de şöyle aktarıyor:

"... Biz mümkün olduğunca Ermeni ortamlarındaydık. Özellikle seçilmedi bu. Zaten grup halinde yaşarız biz; muhtemelen böyle olaylarla karşılaşmamak için. Mesela üniversitede şehir dışına gitmemiz söz konusu bile olamıyordu, şimdi yeni yeni gidenler var. Ama ablamın döneminde, ki çok eski bir dönem değil, ablam mezun olalı 6-7 sene oldu, o dönem 5 Ermeni genci Edirne'de okuyordu. Üstelik İstanbul'da oturup, Edirne'ye okumaya gidiyorlardı ama şehir dışında okuyorlar diye bizim yerel Ermeni gazetesine çıkmıştı, olay olmuştu."

Farklı etnik köken ve dinsel inanç sahipleri için iş hayatı da pek kolay olmuyor. Lisenin ardından eğitimine bir sene ara verip çalışmaya karar veren Ermeni görüşmeci 17 yaşında girdiği ilk işle ilgili deneyimini şöyle anlatıyor:

"Bir mağzaya girdim, bilinen büyük çaplı bir zincir mağazaydı. Sadece 5 gün dayanabildim. ... Şöyle bir diyalog geçmişti: Hemşinli bir bayandı oranın işletmecisinin yeğeni ve kendi arada bir gelip bakardı. Orada çalışmıyordu, ama hergün orada olan bir bayandı. Bir öğlen yemeğinde aynı masada denk geldik, galiba ismimden açıldı mevzu, "Aaa ben senin Ermeni olduğunu bilseydim, 'Ermeni soykırımı yoktur' dedirtmeden işe almazdım seni" dedi. ... Ben de "siz böyle bir şey sorsaydınız, ben de çalışmazdım burada" dedim ve zaten sonra işten ayrıldım."

Farklı olduklarını ama olduklarından daha farklı olarak algılandıklarını ve bunun bilgisizlikten kaynaklandığını belirten görüşmeci şunları söylüyor:

"... Evet farklı olarak algılanabiliriz, çünkü farklıyız bunu kabul ediyoruz. Dinimiz genelden farklı. %99'u müslüman olan bir ülkede yaşıyoruz, kültürümüz biraz farklı. Ama her ne kadar çok çok farklı sanılsak da,

aslında Anadolu insanıyız. Benim babam da her Anadolu erkeği gibi bir kafa yapısına sahip. Bir arkadaşım sormuştu bana, "siz öyle aileden ayrı eve çıkabiliyorsunuz di mi?" dedi. Amerikan filmlerindeki gibi yaşadığımızı sanıyordu. Ben de "Yok, hayır, ne alaka; senin baban nasılsa, benim babam da öyle dedim".

Ek-2:

2 NOLU GÖRÜŞME: Cinsel yönelim kaynaklı ayırıcılık üzerine

Görüşmeyi Yapan Uzman: Emrah Kırımsoy, Ezgi Koman

Görüşme Tarihi: Nisan 2013

Görüşmecisi Hakkında: 19 yaşında, eşcinsel, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, erkek

YORUMLANMIŞ GÖRÜŞME NOTLARI :

"İlkokul bir ya da ikinci sınıfa gittiği yıllardı. O zamanlar kot ceket modaydı. Neyse bir mağazaya girdik. Ben ondan almak istediğimi söyledim. Mağazadaki tezgâhtar şey demişti: "biz onları kız çocuklarına satıyoruz, sen bunu istediğine emin misin?" Babam da şey demişti, "o da zaten kız gibi, fark etmez" demişti. Ben bunu hayatım boyunca hiç unutmadım. Rezil olmuş gibi hissettim kendimi. Yani o an, onun tarifini bilmiyorum ne kadar mümkün ama çok acı oluyor."

"Yaşadığım ayırıcılıkların benim cinsel kimliğimle alakalı değil ailemin yetiştirilme tarzı ile alakalı olduğunu düşünüyorum. Hakkımda hep şöyle bir cümle kurulduğunu bilirim mesela: "iyi çocuk, hoş çocuk, sempatik ama..." "

"İnsanlara karşı bir güçlüyüm imajı bırakamıyorum. Bunu girdiğim hiçbir ortamda yapamadım. 'Güçlüyüm' imajı bırakamıyorsun. Çünkü yetiştirme tarzı olarak insanları kıramam, edemem. Kimsenin

yaptığına karşılık bir şey söyleyemiyorum, çok çok aykırı bir durum değilse. Her denilene eyvallah diyorsun, hep böyle yetiştirildim çünkü. Hiçbir başkaldırışım olmadı."

"Hep bir şey olduğunda mesela çocuklukta olur ya akraba çocuğudur, kuzenler, kavga edersin. Hep suçlu konumunda kalan ben olurdum. Annem hep "o mu yaptı, o mu yaptı?" derdi. Hep ben azarlanılma konumunda kalırdım."

"Hani şey algısı vardır ya medyanın da insana empoze ettiği, işte geyleler, onların tabiri ile "yumuşak erkek" hani böyle zayıf erkek. Bunun cinsel kimliğimle hiçbir alakası yok. Ben de KAOS ile tanışmadan önce hep böyle olduğumu düşünüyordum. Hani "ben geyim ve bu yüzden böyleyim", ama KAOS'a gelince kendi içimdeki tabularım da yıkıldı. Gördüm ki bir geyin de kendi ayakları üzerinde durabileceğini, kendi tavrını koyabileceğini, kendi çizgilerini belirleyebileceğini ... gördüm."

"... ben hep dışlandım ortaokula kadar, "senin neden kadın gibi sesin var, sen neden böylesin, şöylesin gibi". Hep ayırıcılığa uğradım. İnsanlar benimle konuşmazlardı. Öğretmenlerimden böyle bir şey kesinlikle görmedim. Her zaman öğretmenlerim benim arkamda oldular, beni savundular. Ama arkadaşlarımdan ben bunu yaşadım. Ta ki 7. sınıfa kadar."

"Biol Güven, sağ olsun, bu noktada çok destek oluyordu. Selami karakteri (Çocuklar Duymasın adlı dizi filmdeki karakterlerden

birisi) ile yarattığı light erkek imajını ben o dizi bitene kadar çektim. Ben hep savunmuşumdur kadınlara daha nazik davranılması gerektiğini ama arkamdan hep 'light erkek', kendi tabirlerince 'top', 'ibne' gibi hakaretlere maruz kaldım."

"Bu ayırmıcılığı sadece erkeklerden görüyordum. Birlikte oynadığım kız arkadaşlarımdan hiç görmedim."

"Çevremdeki yetişkinlerden değil de daha çok yaşlılarımdan ayırmıcılık gördüm. Birkaç yaş büyük, birkaç yaş küçük. Küçüklerden bile bunu duydum."

"Yaşadıklarımı kimseyle paylaşamazdım. Genelde hep yastıkaltı ağlamalar, başka hiçbir şey yok. Kimseye anlatamıyordum. Anlatmak kabullenmek gibi gelirdi. Anlatırsam ben böyle olduğumu kabulleniyorum ve bunun için bir çözüm arıyordum imajı olurdu. O yüzden de kimseye bir şey anlatmıyordum. Bir kere, böyle tam nerede olduğunu hatırlamıyorum, bir yerde bana 'top' mu demişlerdi, bir şey mi demişlerdi işte... Evde bunun üzerinden bir eşcinsellik muhabbeti oldu. Annem dedi ki "sana neden böyle diyorlar?" dedi. Ben de "bilmiyorum ki onlara sor" dedim. Hep böyle derdim "bilmiyorum, onlara sor". Hiçbir şey konuşmazdım."

"O zamandan beri hep şey üzerinden giderdim, tamam bu muhafazakâr bir toplum ben de bu muhafazakârlıkları üzerinden belki kendimi kabullendirebilirim diyordum. Hep "sen neden böylesin?" dediklerinde, "Allah da beni böyle yaratmış" diyordum. "seni nasıl yarattıysa beni de böyle yaratmış" diyordum. Böyle diyince biçbir şey diyemiyorlardı. Çünkü Allah var için içinde.

"7. sınıfta, sınıftan 2 tane kız arkadaşım beni aralarına aldılar. Böyle 1-2 gün iş-teknik dersinde bir çalışma yapılacak. Hoca herkesi gruplaştırdı, ben de o ikisi ile şey yapacağım. Böyle masada oturduk, tabi gene sınıfta kimse benimle konuşmuyor ihtiyaç olmadıkça. Beraber resim yapıyoruz, boyama yapıyoruz, işte el basıp sulu boya ile çiziyoruz falan. Öyle öyle aramızda bir muhabbetleşme oldu. İşte "al benim malzememi kullanabilirsin, alabilir miyim, kullanabilir miyim" ile başlayan,

ortak, kolektifçe yapılan şeyler doğrultusunda anladılar ki ben de onlar gibiyim, normalim. Hiçbir şekilde bir bozukluğum yok, bunu anladılar. Sonra onlarla sosyalleşmeye başladım. Resim dersi için bir tahta almamız gerekiyordu. Beraber tahta almaya gitmiştik. İlk kez bir arkadaşımınla çarşıya çıkmıştım. İlk kez insanlar beni kabullenmişlerdi. O iki kişiyle ben konuştuğumda, konuştuğumda sonra sınıf beni kabullendi. 8. sınıfta çok güzel arkadaşlıklarım oldu. Hala görüşürüm onlarla, hiç kopmadık. Ve daha önceki dönemde gördüğüm ayırmıcılığı, aslında ben o zaman anladım. Bu işin sosyo-kültürel durumla ya da muhafazakârlıkla ya da ateistlikle ya da şununla, bununla alakalı olmadığını ben o zaman anladım."

"Bir arkadaşım vardı. Bunun annesi ile babası ayrı, bu böyle pek kimseye konuşmazdı falan filan. Bana "sen de benim gibi garibansın" derdi ve benimle konuşurdu, ederdi. Çok da muhafazakâr bir ailenin kızıydı. Okuldan çıkınca başörtüsünü örterdi. O zaman anladım bu işin okumayla şununla bununla ilgili olmadığını."

"Diğer taraftan, gittiğim dershanede böyle kolejden gelen çocuklar vardı ve hani birkaçına, hepsini genelleyemem, hepsi yapmıyordu, öyle de bir yapı da yoktu zaten. Birkaçının, okumuş işte, anne baba okumuş, kendi kolejlerde okumuş falan. Ama homofobisi vardı, işte 'top', 'ibne'. Ha bu o yaş için normal mi? Belki normal karşılanabilir. Daha çocuk, neyin ne olduğunu bilmiyor. Daha cinselliğin ne olduğunu bilmiyorken böyle şeyler söylemesi, atıp tutması, küçük çocuğun küfür etmesi gibi bir şey bu hani. İyi bir şey sanır ya o yaşlarda, ergen. Hani gelip bana 'top, ibne' dediğinde, yanında bir de kadınlar varsa kendini böyle bir erkek sanma. Ben erkeğim o değil imajı bırakmak gibi. Bunları yaşadım yani. Bunun üzerine, bunun muhafazakârlıkla şununla bununla olmadığını o zaman anladım. İşin garibi gittiğim dershanenin müdürü ocağın reisi idi. Bir günden bir güne, o adamın bana "sen niye böylesin?" ya da "neden böyle kadın gibi davranıyorsun?" dediğini duymadım. Ve her toplantıda, her şeyde anneme şey derdi, tabi muhafazakârlık da var, "Allah razı olsun, çok iyi bir çocuk yetiştirmişsiniz. Çok terbiyeli, çok düzgün bir çocuk yetiştirmişsiniz".

“İlkokulda sınıftan iki erkek arkadaşım bana “sen kız gibi konuşuyorsun, biz seninle konuşmayız” demişti. Bana “sen neden böyle kadın gibisin” diye sorarlardı. Benim o zaman en çok canımı acıtan ise “senin baban da mı böyle” diye sormalarıydı. Bu hakikaten o zaman canımı çok acıtıyordu.”

“Okulda, çocuksun ya, saklambaç oynar, şu oynar, bu oynar. Ya ben oynayabilir miyim, diyemiyordum. Hep ben uzaktan izlerdim.”

“Türkçe dersindeydik ortaokulda galiba, hoca bir ödev vermişti, bir şey olmuştu falan. Bir fabl yazacaktık ve kendimizi bir hayvanla özdeşleştirecektik. Ben de dedim ki aslan olayım! Öyle, o geldi aklıma, öyle hiç de ataerkil falan da düşünmedim. O yaşta tabi ne kadar düşünebilirim. Bunu söylediğimde bir arkadaşım “ondan aslan falan olmaz, olsa olsa kaplan olur” demişti. O zaman hoca çok tepki göstermişti. “Sen sus, konuşma. Bir daha arkadaşına böyle bir şey söylediğini duyarsam dersten atarım. Dersime giremezsin.” demişti. Öğretmen öyle tepki verip beni koruyunca ben kendimi gerçekten aslan gibi hissetmişim. Gururun okşanmıştı. Yalnız olmadığımı düşünmüştüm.”

Ek-3:

3 NOLU GÖRÜŞME: Etnik ayrımcılık ve kapalı kurumda bulunmaya dayalı ayrımcılık üzerine

Görüşmeyi Yapan Uzman: Emrah Kırımsoy, Erkan Sert

Görüşme Tarihi: Mart 2013

Görüşmeci Hakkında: 23 yaşında, Kürt, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, erkek

YORUMLANMIŞ GÖRÜŞME NOTLARI :

Çocuk adalet sistemine ile cezai ehliyeti olmadığı bir yaşta, 11 yaşındayken dahil oluyor görüşmeci ve tutuklu olarak yargılanmaya başlıyor. Cezaevine ilk girdiğinde en büyük sıkıntıyı Türkçeyi iyi konuşamamaktan dolayı yaşadığını aktarıyor. Bu yüzden şiddet gördüğünü belirten görüşmeci şunu ifade ediyor:

"Tamamı Kürtçe konuşan, kendinizi Kürtçe ifade ettiğiniz bir ortamdan birden herşeyin Türkçe olup bittiği bir yere geçmeniz sizi o yeni dili öğrenmeye itiyor. Bunun cezaevindeki yolu da dayaktan ve şiddetten geçiyor. Ama sonradan yaşadıklarım ile karşılaştınca o zaman gördüğüm ilk şiddetin sadece başlangıç olduğunu gördüm."

Şiddet görmesinin açık nedeninin etnik kökeninin farklı olmasına, Kürt olmasına değil etnik kökeni ile ayrılmaz bir bütün olan anadilinin farklı olmasına yani Türkçe konuşamamasına bağlıyor görüşmeci:

"Kürt olduğum için değil Türkçe bilmediğim için şiddet gördüm. ... Ben o yaşma kadar okula gittim. Haftada bir gün ders oluyordu ve bu bir gün benim Türkçe öğrenmeme yetmedi. Cezaevine girince "bu ülkede başka dil mi var sen nasıl türkçe konuşmazsın" diyerek çok dayak yedim."

Cezaevinde Türkçeyi öğrenmesi de beraberindeki şiddet de bir buçuk yıl sürmüştü:

"Bir buçuk yıl sürdü, dayak da dil öğrenmek de. Dilin öneminin farkına sonradan farkına varıyorsunuz. Ama o dönemde dayakla birlikte öğretilince direniyorsunuz öğrenmeye. ."

...

"Çocuklar için ayrılan kısımda kalıyordum. Çocukların arasında kalmanın da yetişkinlerin arasında kalmanın da farklı sorunları vardı. Koşušta en küçük bendim. Gücü gücü yetene mantığı geçerli orada. İlk bir yılı atlattıktan sonra siz de hem şiddete alışılıyorsunuz hem de uygulamaya alışılıyorsunuz. "

Türkçe öğrendikten sonra şiddetin sadece bahanesinin değiştiğini, şiddetin ise şekil değiştirerek ve artarak sürdüğünü belirtiyor:

"Haftanın belli günleri dayak için fırsattı. Çocuk olduğumuz için mıntika temizliğine bizi çıkarırlardı. Mıntika temizliği demek dayak demektir. Alabildiğince uzun bir koridoru temizliyorduk. Orada şiddetin boyutu değişti. Diliniz döndüğünce kendinizi ifade"

etmeye başladığınızda olan oldu. Cezaevi ikinci müdürü mıntika temizliği sırasında "ne yapıyorsun?" diye sordu. Ben de "devleti temizliyorum" diye cevap verdim. O müdürün insanın alınına vurduğu farklı bir yumruk stili vardı. On dakika sonra geldi ve anlıma yumruk vurdu. Ben orada kendimden geçtim. O gün cezaevinde ilk kez elektrikle tanıştım, işkence görmeye başladım.. Ayağınızı suyun içine sokuyorlar ve elektrik veriyorlar. O güne kadar gördüğüm şiddetin şiddet olmadığını anladım. Size insan olmadığınızı söylüyorlar bu şekilde. Siz de zaten şiddet göreceğinizi anlıyorsunuz ve yapacağınızı yapmaya devam ediyorsunuz. 12 yaşında gördüğünüz şiddet sizin hayattan umudunuzu kesen bir etki yaratıyor."

Şiddet konusunda bir ayrımcılık olmadığını ama şiddetin dozunu belirleyen etnik köken gibi kişisel özellikler olduğunu belirtiyor görüşmeci:

"Şiddet herkese uygulanıyordu. Ama şiddetin dozunu sizin etnik kökeniniz belirliyordu. Elektrik bize(kürtlere) özeldi."

Ek-4:

4 NOLU GÖRÜŞME: Dinsel ve cinsiyete dayalı ayrımcılık

Görüşmeyi Yapan Uzman: Ezgi Koman, Bişeng özdiñç

Görüşme Tarihi: Nisan 2013

Görüşmeci Hakkında: 21 yaşında, Kürt-alevi, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, kadın

YORUMLANMIŞ GÖRÜŞME NOTLARI :

- Yaşadığınız mahallede alevi olmanızdan dolayı sorun yaşadınız mı?

"Alevi bir ailenin çocuğuyum yaşadığımız mahalle sünni... Bununla ilgili çocuklukta sıkıntılarımız oldu. Başka alevi aileler de var. Onlarla daha sık görüşürdük. Aynı anda Kürtüz ama din her zaman etnik kökenin önüne geçti."

"Ramazan aylarında annem yemek yapardı. Kapıyı pencereyi kapatırdı. Kendi yemez bizim yememizi beklerdi."

"Aşure ayında komşulara götürdüğümüz aşurenin gözümüzün önünde çöpe döküldüğünü görmek çok yaralayıcıydı. Yıllar önce aşuremizi döken insanlar bizi tanıdıkça artık çocuklarını gödnerip aşure ister oldular."

- Pek ya okul hayatında, Alevi olmandan dolayı sorun yaşadınız mı?

"İlk okuldayken bir kız çocuğu ve alevi olduğum için beni sevmeyen çocuklar beni itti ve ön dişlerim kırıldı. Olayı öğretmenler de gördü ama okuldan ayrılmak zorunda kalırım diye korktum ve şikayet etmedim. Kazara olduğunu söyledim."

"Öğretmenler tarafından bana olmadı ama bunun sebebi Alevi olduğumuzu genelde söylemezdik. Diğer arkadaşlarımdan farklı olarak ben gizlemezdim. Alevi olduğumu bilen bazı arkadaşlarım bana Alevi olduğumuz için oruç tutmadığımızı, namaz kılmadığımızı ve cehenneme gideceğimizi söylerdi. Ben annemin ve babamın cehenneme gideceğini düşünüp çok üzülürdüm. Bunun için oturup ağladığımı hatırlıyorum. Cennete gitsinler diye namaz kılmayı bile düşündüm. Bu konuları annemle babamla hiç konuşmadım. Onlar Alevi olduğumu söylememi istemezdi."

- Yaşadığınız sorunları paylaşabileceğin kimse var mıydı çevrende?

"Yoktu. Öğretmenlerimiz hiç derdimizi dinleyen insanlar değildi."

- Kamu Hizmeti alırken, örneğin hastanede ya da başka bir kamu kurumunda sorun yaşadınız mı?

"Hastanede, Alevi olduğum için değil ama Kürt olduğum için ayrımcılığa şahit oldum. Kürtçe bilmeyen bir kadını sağlık ocağına götürmüştüm. Orada ona kötü davranıldı."

"Mersin Kültür Merkezine gitmiştik. Bale izlemeye gitmişiz. Kimliğinde Hakkari Yüksekova yazan bir arkadaşımı bileti olmamasına rağmen içeri almadı. "Sen baleden ne anlarsın" diye aşağıladı onu."

- Bir Alevi ya da kız çocuğu olarak engellendiğini düşündüğün neler oldu çocukluğunda?

"Babam bizi kısıtlamaya çok çalıştı. Benden sonra kardeşim de kız doğunca annem babamın ailesinden tepki görmüştü. Keşke doğmasaydın gibi bakılıyor kız çocuklarına..."

"Üniversitede Kürt olan arkadaşlarım vardı ama hiçbiri Kürt olduğunu söyleyemezdi. Çevremde tek Alevi bendim sanırım. Alevi olanlar da söylemiyordu belki."

- Sence, Alevilere yönelik ayrımcılığın sebebi ne?

"Ayrımcılığın Alevileri tanımamalarından kaynaklı olduğunu düşünüyorum."

- Senin çocukluğun ile bugün arasında değişen bir şey var mı sence?

"Eğitimdeki son düzenlemelerle okullarda Alevi çocuklara yönelik ayrımcılık gittikçe arttı."

"9 yaşında bir kız çocuğu yaşıtı bir erkek arkadaşı ile sokakta oynayamıyorsa ve bu yasak dine bağlanıyorsa bu onun önüne çıkarılmış bir engeldir."